

ФІЛОСОФСЬКО-НАУКОВИЙ АНАЛІЗ НАРІЖНОЇ ХРИСТІЯНСЬКОЇ МОЛИТВИ

Релігія, як форма суспільної свідомості, покликана забезпечити спілкування і, зрештою, єдність людини з Вищою Реальністю, оперує найважливішими засобами такого спілкування – молитвами. Одна з головних молитов християнства – «Отче наш» – несе в собі основний зміст стосунків людини й Бога, а також у концентрованому вигляді містить зміст деяких найважливіших аспектів нашої реальності.

В історії розвитку богословсько-філософської думки неодноразово робилися спроби філософського аналізу цієї молитви. Так, одним із богословів, який із позиції християнських і загальнолюдських цінностей глибоко проаналізував молитву «Отче наш», був митрополит Веніамін, що жив як в дореволюційний, так і в післяреволюційний радянський час.

У нашу епоху глобальних зрушень, які відбуваються на соціально-політичному, історико-культурному та науково-філософському ландшафті людства, потреба в тлумаченні зазначеної молитви анітрохи не зменшилася. Тому пропоную розглянути текст молитви «Отче наш» із позиції деяких новітніх досягнень людства у сфері філософії і в галузі наукових досліджень.

Насамперед звернімося до Святого Письма, щоб з'ясувати, Ким, кому і за яких умов було проголошено цю молитву, до Кого вона звернена. Її текст у Біблії записаний двічі: євангелістами Матвієм і Лукою.

«А як молитесь, то не будьте, як ті лицеміри, що люблять ставати й молитися по синагогах та на перехрестях, щоб їх бачили люди. Поправді кажу вам: вони мають уже нагороду свою!

А ти, коли молишся, увійди до своєї комірчини, зачини свої двері, і помолися Отцеві своєму, що в таїні; а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно.

А як молитесь, не проказуйте зайвого, як ті погани, бо думають, ніби вони будуть вислухані за своє велемовство.

Отож, не вподобляйтеся їм, бо знає Отець ваш, чого потребуєте, ще раніше за ваше прохання!

Ви ж молитесь отак: Отче наш, що єси на небесах! Нехай святиться Ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі.

Хліба нашого насущного дай нам сьогодні.

І прости нам довги наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим.

І не введи нас у випробовування, але визволи нас від лукавого. Бо Твоє є царство, і сила, і слава навіки. Амінь.

Бо як людям ви простите прогріхи їхні, то простить і вам ваш Небесний Отець.

А коли ви не будете людям прощати, то й Отець ваш не простить вам прогріхів ваших» (Мт. 6:5-15).

«І сталося, як молився Він у місці одному, і коли перестав, озвався до Нього один із Його учнів: “Господи, навчи нас молитися, як і Іван навчив своїх учнів”.

Він же промовив до них: “Коли молитесь, говоріть: Отче наш, що єси на небесах! Нехай святиться Ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі.

Хліба нашого насущного дай нам на кожний день.

І прости нам наші гріхи, бо й самі ми прощаємо кожному боржникові нашому. І не введи нас у випробовування, але визволи нас від лукавого!”» (Лк. 11:1-4).

Отож, вищевказана молитва була вперше дана Ісусом Христом Його учням і стосувалася Бога-Отця. У певному сенсі можна стверджувати, що всі інші тексти Писання, уся релігійна доктрина християнства і, взагалі, уся наукова реальність випливає із сутності та змісту молитви.

Текст молитви можна розділити на десять умовних частин.

1. Отче наш,

Перша фраза молитви є зверненням людини до Бога як до Батька людей, які таким чином виявляють божественну природу Бога-Отця. Іншими словами, якщо людина разом із Христом звертається до Бога-Отця як до Отця, то це значить, що вона прийняла божественну природу (природу Отця) від Ісуса Христа (Бога-Сина). Таке розуміння мав апостол Іван: «А всім, що Його

прийняли, їм владу дало дітьми Божими стати, тим, що вірять у Ймення Його» (Ів. 1:12) та апостол Павло: «Бо всі, хто водиться Духом Божим, вони сини Божі» (Рим. 8:14).

2. що єси на небесах!

У цій фразі міститься ідея трансцендентальної, позасвітової природи Бога, який перебуває поза земною сферою і, будучи Батьком людей, здатний звертати свою дію на них і на землю, де вони живуть.

Як не згадати чудовий гімн псалмиста Давида: «Господи, Владико наш, яке то величне на цілій землі Твоє Ймення, Слава Твоя понад небесами!.. Коли бачу Твої небеса діло пальців Твоїх, місяця й зорі, що Ти встановив, то що є людина, що Ти пам'ятаєш про неї, і син людський, про якого Ти згадуєш?» (Пс. 8:2, 4-5).

3. Нехай святиться Ім'я Твоє,

Ця фраза відображає прагнення людей поширити Ім'я Бога всюди у Всесвіті. З одного боку, це означає всюдисущість Бога. З іншого боку, з точки зору теорії інформації, подія, яка відбувається всюди, має мінімальне інформаційне навантаження. Мінімальний інформаційний зміст Імені Бога в цьому випадку виражає Його максимальну енергетичну потужність і, відповідно, максимальну творчу потенційність, оскільки енергію та інформацію можна розглядати як полярні категорії: якщо енергія є мірою руху, то поле як рух у чистому вигляді можна назвати енергією. Поле, яке не має суворой просторово-часової локалізації й маси спокою, у відомому сенсі протилежне речовині, яка характеризується відповідною масою та просторово-часовою локалізацією, а також володіє певною структурою, можна співвіднести з інформацією.

Наведене інформаційне трактування Імені Бога може бути збагачене так званим «кібернетичним доказом буття Бога», який розробив Олександр Мень. Відповідно до цього доказу, Бог-Отець є найбільш рідкісним феноменом у Всесвіті: як сказано в Новому Завіті, «ніхто Бога ніколи не бачив...» (Ів. 1:18а); при цьому тут також вказується, що шлях до Бога-Отця людям даний через Бога-Сина («...Однороджений Син, що в лоні Отця, Той Сам виявив був», Ів. 1:18б), який, таким чином, також постає Божественною Сутністю («...хто бачив Мене, той бачив Отця...», Ів. 14:9).

З погляду теорії інформації, Бог-Отець реалізує в Собі інформацію, яка прагне до нескінченності. Інформація ж, відповідно до одного з її визначень, відображає структурну різноманітність і міру складності систем. Тому Бог-Отець як система є найбільш різноманітною та досконалою сутністю [1].

4. нехай прийде Царство Твоє,

Фраза виражає бажання, щоб Бог, а також Його Царство запанували на землі серед людей. Це, з одного боку, вказує, що після гріхопадіння людина перебуває у стані відірваності від Бога. З іншого боку, тут виявляється процес втілення Бога (разом із Царством) серед людей: «І Слово сталося тілом, і перебувало між нами, повне благодаті та правди, і ми бачили славу Його, славу як Однородженого від Отця» (Ів. 1:14).

5. нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі.

Це сподівання виражає наявність у Бога волі, тобто здатності впливати, відповідно до Своїх задумів і бажань, як на небо, так і на землю, тобто на всю реальність. Природа самої волі виявляє її «позаземне походження. Як пише П. В. Симонов, воля, на відміну від феноменів нашого інерційного світу, де тіла від поштовху прискорюються, а перед перешкодою уповільнюються свій рух, проявляє неінерційні властивості (що відповідає принципу негативного зворотного зв'язку): від поштовху вони сповільнюються, а перед перешкодою активізують свій рух. Тут воля діє «від протилежного»: вона атрофується без перешкод і посилюється при їх наявності [2].

Для того, щоб проілюструвати дію механізму волі, наведемо висновки Б. Беттельгейма, який провів кілька років у фашистських концтаборах і написав книгу «Просвітлене серце». Він виявив такі умови табірної середовища, де відбувається швидка деградація особистості: колективна відповідальність за проступки; знищення тих, хто якось виділявся з натовпу, що змушувало ув'язнених зливатися із загальною масою; і, що найголовніше, – позбавлення в'язнів самостійності, коли кожний самостійний крок карався; регламентація до найдрібніших деталей табірної життя. Автором книги був знайдений метод уникнення корозії особистості – створення зон автономного

поведінки, де можна самостійно здійснювати вчинки та нести за них особисту відповідальність. Для цього потрібно було робити те, що в концтаборі не забороняли (але й не примушували робити), наприклад, чистити зуби [3].

6. Хліба нашого насущного дай нам сьогодні.

Тут міститься прохання до Всевишнього забезпечити людину всіма необхідними їй життєвими ресурсами. Таким чином, тут духовне перетворюється на матеріальне, коли між духовним і матеріальним встановлюється прямо кореляційна залежність, про що ми можемо дізнатися у Еклезіяста: «За доброго дня користай із добра, за злого ж розважай: Одне й друге вчинив Бог на те, щоб людина нічого по собі не знайшла!» (Екл. 7:14). Цю сентенцію можна доповнити наступним: «Шукайте ж найперш Царства Божого й правди Його, а все це вам додасться» (Мт. 6:33).

7. І прости нам довги наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим.

У цьому проханні міститься механізм покарання за людські гріхи, що в більш загальному сенсі реалізує механізм дії причинно-наслідкової залежності: будь-яка дія людини викликає дзеркальну відповідь. Крім того, тут ми також знаходимо вираз невимовної милості Бога, який може пробачити людині все за умови, що людина володіє цією ж божественною якістю прощати своїм боржникам.

8. І не введи нас у випробування, але визволи нас від лукавого.

Тут ясно сказано про обмеженість людської природи, не здатної протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища, зокрема таким, які породжуються світовим злом. Крім того, тут вказується, що Господь має абсолютний вплив як на людину та на всі обставини її життя, так і на світове зло. І при цьому цей вплив вимагає наявності мудрості як здатності розрізнення добра і зла.

9. Бо Твоє є царство, і сила, і слава навіки.

Тут утверджується три аспекти Бога – Царство, сила і слава – які утворюють відповідні координати буття. Царство виступає просторово-організаційною характеристикою, сила – енергетичною, а слава – інформаційною. Таким чином, ми маємо тріаду: енергія (поле, рух), інформація (речовина, час) і простір (фізичний вакуум, ефір).

10. Амінь.

Це заключне слово – «замок», який замикає послання до Бога, коли всі наступні слова людини вже не несуть сакрального сенсу. Тут ясно простежується межа між сакральним і буденним, яка реалізується у стосунках людини і Бога: «Не призывай Імення Господа, Бога твого, надаремно» (Вих. 20:7).

Наведений аналіз допомагає осмислити як особливості зв'язку людини й Бога, так і основні аспекти нашої реальності. Можемо зробити наступні висновки.

1. Духовно відроджені люди володіють божественною природою. Бог-Отець – Творець реальності, Він також є Батьком віруючих в Ісуса Христа, оскільки молитва була дана Христом.

2. Бог характеризується позасвітовою трансцендентальною природою.

3. Бог здатний звертати Свою дію на людей і світ і втілюватися у світі.

4. Бог, що постає довершеною істотою, характеризується мудрістю, володіє волею, що має неземне походження, а також всюдиприсутністю, максимальною енергетичною міццю.

5. Унаслідок гріхопадіння людство перебуває в стані відірваності від Бога.

6. Людина може отримати від Бога повну реалізацію своїх життєвих потреб.

7. Духовне здатне перетворюватися на матеріальне, між духовним і матеріальним встановлюється прямо кореляційна залежність: повнота духовного існування породжує повне задоволення матеріальним життям.

8. Будь-яка дія людини викликає дзеркальну (симетричну) відповідь, що реалізує принцип причини-наслідку.

9. Бог здатний прощати тим людям, які наділені такою ж здатністю прощати своїм боржникам (винуватцям).

10. Людська природа обмежена й не може протидіяти негативним впливам реальності – світовому злу.

11. Бог володіє абсолютним впливом як на людину, так і на світове зло.

12. Наша реальність тріадна, вона містить просторово-організаційну (вакуумно-ефірну), енергопольову (динамічну) та матеріально-інформаційну (статичну) характеристики.

Перспективним напрямом проведеного дослідження можна вважати розробку нових аспектів *теодицеї*. Коротко розглянемо один із таких аспектів.

«Ми живемо в найкращому з можливих світів» (Лейбніц), тобто в досконалої Всесвіті, який створювався і створюється Богом саме як досконалий. Пояснимо цю тезу.

Якщо якості та властивості об'єкта визначаються не самі собою, а стосовно зовнішнього середовища, у якому цей об'єкт перебуває, то визначати якості Всесвіту (буття в цілому) можна 1) стосовно того, чим він не є – тобто стосовно *Ніщо* (небуття), або 2) стосовно майбутнього Всесвіту, якого ще немає. Тому досконалість Всесвіту (крім його стосунку до *Ніщо*) визначається метою його розвитку, в результаті якого Всесвіт через реалізацію цієї мети приходить до свого майбутнього.

Метою Бога у зв'язку зі творенням світу можна вважати таку архітектоніку і механізми функціонування світу, які приводять істоти, що його населяють, до Бога. Таким чином, найвищою й остаточною метою Божого творіння – є творіння Богом Самого Себе. У цьому випадку людині, що «перемогла світ», Господь відкриває можливість боговтілення: «Переможцеві сісти Я дам на Моєму престолі зо Мною, як і Я переміг був, і з Отцем Своїм сів на престолі Його» (Об. 3:21). При цьому важливо знати, що для Бога як довершеної істоти творіння Самого Себе – є вища ступінь творчості, яку Він має здійснити в силу Своєї творчої природи.

Головна ж якість, що постає в «отриманні перемоги над світом», це свобода людини від детермінізму цього світу, що дозволяє звільненій людині бути поза світом, бути трансцендентною світу – тобто володіти наріжною якістю, що властива Абсолюту.

Отже, наш світ, незважаючи на те, що зараз ним править «князь темряви», створений як досконалий інструмент реалізації Божого задуму: приведення людини в лоно Всевишнього через пізнання істини про Бога як Творця і Батька й досягнення нею справжньої свободи («...і пізнаєте правду, а правда вас вільними зробить!», Ів. 8:32), звільнення від детермінізму світу, що досяг Христос, який «світ переміг» (Ів. 16:33). Зрештою, до здійснення того, про що писав апостол Павло: «Бо так, як в Адамі вмирають усі, так само в Христі всі оживуть, кожен у своєму порядку: первісток Христос, потім ті, що Христові, під час Його приходу. А потому кінець, коли Він передасть царство Богові й Отцеві, коли Він зруйнує всякий уряд, і владу всяку та силу. Бо належить Йому царювати, аж доки Він не покладе всіх Своїх ворогів під ногами Своїми! Як ворог останній смерть знищиться, бо під ноги Його Він усе впокорив. Коли ж каже, що впокорено все, то ясно, що все, окрім Того, Хто впокорив Йому все. А коли Йому все Він упокорить, тоді й Сам Син упокориться Тому, Хто все впокорив Йому, щоб Бог був у всьому все» (1 Кор. 15:22-28).

Вознюк Олександр Васильович,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Джерела

1. Мень А. Истоки религии. – Брюссель: Depot Legal, 1991. – 428 с.
2. Симонов П. В. Мозг принимает решение / П. В. Симонов // Наука и жизнь. – 1974. – № 11. – С. 34–38.
3. Bettelheim B. Die Geburt des Selbst / B. Bettelheim. – Frankfurt: Fischer, 1984. – 346 s.